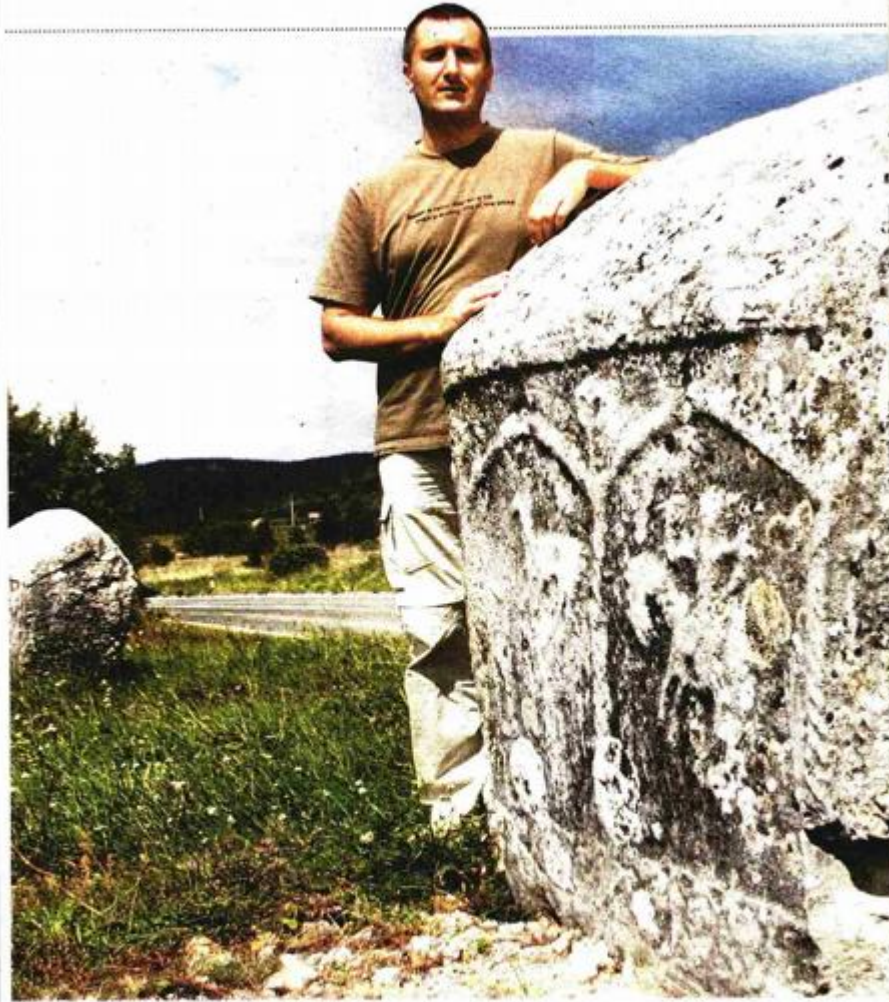

MISTERIJ DREVNIH STEĆAKA I DALJE BUDI MAŠTU I IZAZIVA NEDOUVICE

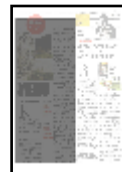
SMSUKA

Gromade su teške
i do pet tona. Na
njima su radili
majstori 'kovači'

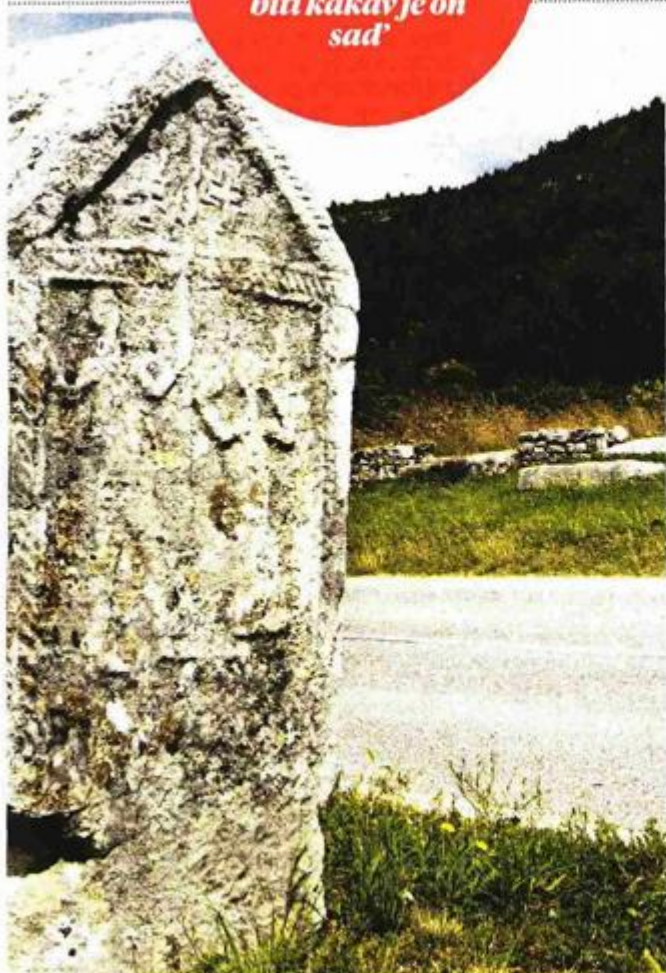

IVANA IVANOVIĆ/PIXSELL

:: Lokalitet Crljevice pokraj Ciste s oko 90 stećaka za koje je
zatražena zaštita UNESCO-a

Kroz stoljeća odjekuje: 'Ovaj ispod upozora da je i on bio kakvi smo mi sad. I mi ćemo biti kakav je on sad'

KAMENI MENU

Maja Pejković Kačanski

K

ad krenete od Splita preko Biskop u Imotski, na području Ciste Velike dočekat će vas prapovijest. S lijeve i desne strane ceste neprocjenjiva povijesna, umjetnička i duhovna baština. Fenomen jedinstven u svijetu. Čuveni stećci pred kojima malo tko ne zadrhti. Monumentalni, tajanstveni, neobični, zadivljujući, raznoraznih veličina i oblika, kamene gromade i blokovi, u pravilu urešeni vrlo znakovitim porukama, izazivaju strepnju.

Povijest skrivena u slojevima

O tom posebnom kamenom likovnom svijetu razgovarali smo s Ivanom Aldukom, konzervatorom u Konzervatorskom odjelu u Imotskom. Proveo nas je kroz kasnosrednjovjekovno groblje na Velikoj i Maloj Crljivici nastalom od 14. do 16. stoljeća pokraj prometnice trasirane još u prapovijesnim i rimskim vremenima. Srednjovjekovni stećci na gomilama iz brončanog doba i uz njih: kružno poredani ili i gotovo pravilnim redovima. Groblje oko Velike gomile čini cjelinu s grobljem na također prapovijesnoj Maloj gomili. – Tu je petnaest grobalja sa stećcima. S obzirom na to da na ovom prostoru nema vode tekućice, tu je sedam bunara nastalih u 17. stoljeću. Ovdje je povijest baš slojevita – naglašava

Još nismo naćistu što je stećak. U 14. stoljeću za cijenu jednog stećka mogla se kupiti grobnica u crkvi u Splitu, objašnjava Alduk

Jedan od većih je stećak Vladne Kustračić s natpisom, a najpoznatija je "radionica" kovača Jurine koji je na njima ostavljao svoj originalni potpis

va konzervator Ivan Alduk. Lokaliteta sa stećcima na području Imotske krajine, Velika i Mala Crljivica nominirani su za uvrštenje na popis svjetske kulturne baštine UNESCO-a. Tu je oko 90 stećaka svih vrsta: ploče, sanduci (deblje ploče) i sljemenjaci. Nedavno su Hrvatska, BiH, Crna Gora i Srbija zajedno poslale UNESCO-u dokumentaciju potrebnu za nominaciju koja se očekuje za oko godinu i pol.

– U istraživanju stećaka Hrvatska je otišla najdalje. Ministarstvo kulture RH financiralo je istraživanje i izradu dokumentacije – doznajemo od Alduka. Uz stećke na području Ciste Velike, iz Hrvatske je nominiran i lokalitet Sveta Barbara u selu Dubravka u Konavlima. Manje su ukrašeni, ali su bolje sačuvani i u izvornijem okruženju. U Hrvatskoj je oko tri stotine lokaliteta sa stećcima.

Motivi vezani s kultovima

– Još nismo naćistu što je stećak – kaže Alduk dodajući da ih nalazimo najčešće na grobljima koja su i dandanas u upotrebi. Oko 90 sačuvanih stećaka – ploča, sanduka i sljemenjaka (najgrandiozniji, kao male kuće, op.a.), najbrojnija i najznačajnija skupina stećaka u Hrvatskoj, raspoređeno je u Cisti Provo na oko 300 metara četvornih. Ističu se oni ukrašeni plitkim reljefima kojima su klesari, poput kovača Jurine, uprizarili motive povezane s pogrebnim kultom, običajima, shvaćanjima. Na stećcima su figure ljudi i životinja u raznim kompozicijama, prikazi povorke kola, viteških igara, lova, u kombinaciji uglavnom s cvjetnim obrubima. Inačice križeva odaju vjerska obilježja pokojnika, dok su ljljani i štivoti znamen feudalnih gospodarstava. Iznimnu vrijednost ovom lokalitetu daju sačuvani natpisi na bosanćici. Zastali smo pred jednim od većih koji pripada Vlasima, supružnicima Vladni i Jerku Kustračiću.

– Postavljen je oko sredine 15. stoljeća. Najvažniji je stećak Vladne Kustračić s natpisom – otkriva Alduk objašnjavajući da su stećke radili majstori klesari koje su tada zvali kovači. Najpoznatija je "radionica" kovača Jurine. Svoj originalni "potpis" ostavio je na stećcima od Sinjske i Imotske krajine do Kupresa. Po Vladninu stećku otkriveno je da je riječ o obitelji Vlaha, nižem plemstvu, stočarima koji su ljeti boravili na Kamešnici i u Hercegovini, a zimi se spuštali prema moru. Na grandioznom stećku piše: "Ovdi leži Vladna, polag svoeg suenija Herka Kustračića..." O Stećak može označavati jedan ili više grobova koji prate gomilu u krug. Prije dvije godine, podsjeća Alduk, s Hrvatskim restauratorskim zavodom iz Splita započeli su konzervatorske i restauratorske radove. – Angažirala se kolegica Vinka Marinković. Stećci propadaju pa treba pronaći najbolji način kako ih očuvati. Znamo da je ovdje prije stotinjak godina bilo puno više natpisa. Voda otapa vapnenac. Izabrat ćemo načine kako ih čistiti, usporiti procese propadanja – kaže Alduk. Stručnjaci pokušavaju pronaći kamenolom iz kojeg su se iznosili blokovi. Gromade su teške oko dvije, najveća čak pet tona! Stipe Gunjača pokušavao je rekonstruirati put. Čini se da je kamenolom bio na padinama Dinare, gromade su vukli ljudi ili volovi na drvenim saonicama... O stećcima i njihovu nastanku stoljećima se ispredaju priče. Po jednoj, stećci su okamenjeni svatovi koje su napali Turci. Po narodnoj pjesmi stećke su DONIJELE ŽENE NA GLAVAMA! Stariji govore da stećke ne treba dirati jer će donijeti nesreću. Vjerojatno ih stoga nitko ne krade?! Prema spoznajama Ivana Alduka, za cijenu jednog stećka u 14. stoljeću mogla se kupiti grobnica u jednoj od gradskih crkava u Splitu ili Šibeniku. Tajanstveni stećci nose "SMS" srednjovjekovnu poruku: "Ovaj ispod upozora da je i on bio kakvi smo mi sad. I mi ćemo biti kakav je on sad."